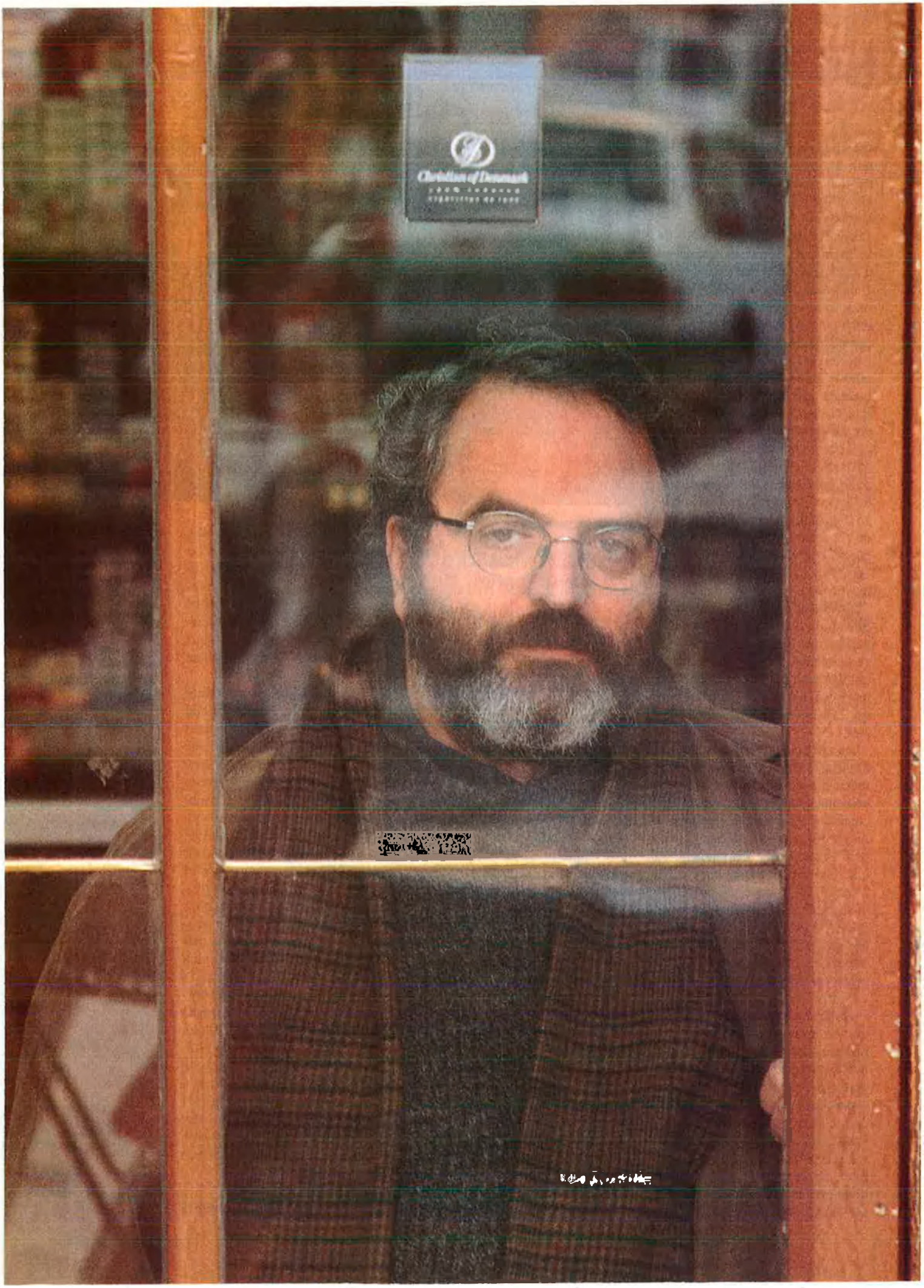
Christian of Denmark

JON JUARISTI, CATEDRÀTIC DE FILOLOGIA DE LA UNIVERSITAT DEL PAÍS BASC

Text: SALVADOR GIMÉNEZ / Fotos: RAFA GIL

"Aznar sap que ETA no negociarà"

Jon Juaristi (Bilbao, 1951) és un dels assagistes de moda a l'estat. El passat octubre, el Ministeri de Cultura el va guardonar amb el premi nacional d'assaig per 'El bucle melancólico', un recull de les històries personals d'alguns prohoms del nacionalisme basc.

Jon Juaristi va nàixer i es va criar al vell Bilbao, el petit barri on va emprendre per primera vegada el nacionalisme basc, un indret "de cent metres quadrats" on van veure la llum Unamuno, Elías Gallastegui *Gudari*, el lehendakari Aguirre, on van viure els germans Etxebarrieta. Aquesta atzarosa coincidència li ha permès conèixer de primera mà el nacionalisme basc. Membre d'ETA a finals dels seixanta, i ex-militant d'Euskadiko Eskerra, ara explica lliçons sobre els nacionalismes en general. Aquests darrers quatre mesos ho ha fet a València, invitat per la Fundació Canada Blanch.

—*He fullejat* El bucle melancólico *i m'ha sorprès un fet: en general, els nacionalistes bascos –no sols els membres d'ETA– usen habitualment malnoms.*

—Aquesta és una tradició força extesa en cultures minoritàries amb una llengua clarament diferenciada. Ni a Catalunya, ni al País Valencià es dóna aquest fenomen. Però, a Irlanda, sí. Des dels inicis del nacionalisme cultural irlandès, de la Lliga Gaèlica, cada escriptor ha fet servir un sobrenom determinat. Vaja, un malnom de ploma. Al País Basc, l'adopció de noms totèmics o relacionats amb la casa pairal ha estat una constant entre els escriptors fins als anys setanta.

—*Vostè té sobrenom?*

—Vaig tenir nom de guerra, en un cert moment. Ara bé, no l'he usat mai com a sobrenom de ploma. Al llarg del franquisme, el nom eusquèric era tabú. Cada vegada que em detenien, a la fitxa apuntaven Juan Juaristi, àlias Jon. Què volies que fera!

—*Però quin era el seu sobrenom?*

—Un era Ricardo. Altre, Akerbeltz, nom d'una vella divinitat basca amb què és coneixia el cabró que presidia l'aquelarre.

—*Com defineix el seu darrer llibre?*

—No és un treball d'història. Potser, és un assaig amb molta càrrega memorialística o autobiogràfica. Un bon amic de València m'ha proporcionat una solució convincent: és una novel·la d'una ciutat de províncies. De totes maneres, volia redactar una contrahistòria de la tradició radical, aranista, del nacionalisme basc. Des dels precedents del segle passat fins a ETA. No m'he ocupat, però, de la tradició pragmàtica d'abans de la guerra civil, dels *euskalerríacos*, de Comunión Nacionalista, de la resistència democràtica al franquisme, de gent amb qui em vaig sentir molt vinculat com Luis Mitxelena, o per qui he mostrat una manifesta simpatia com Juan de Ajuriaguerra, Javier de Landáburu i el mateix Leizaola.

> **"Volia redactar una contrahistòria de la tradició aranista del nacionalisme basc. Dels inicis a ETA. No m'he ocupat, però, dels pragmàtics d'abans de guerra, de Comunión Nacionalista, de Mitxelena, de Leizaola."**

—*De vegades, des de les perifèries, l'han titllat de nacionalista espanyol.*

—La darrera imputació me l'he trobada en un llibre de Xacobeo Bastida, que no és precisament basc. Abans de res, però, ens hauríem de posar d'acord tots plegats per veure què volem dir amb aquesta accepció. Sobretot, quan la meua lleialtat constitucional es confon amb el nacionalisme espanyol. Pujol és un polític que manté una raonable lleialtat constitucio-

nal i es defineix com a nacionalista català. Mai espanyol. Per això, estic convençut que la solució estatutària és la menys dolenta per a una societat fracturada per la meitat, com la basca.

—Entre aquells que es consideren no-nacionalistes al País Basc, hi troba vetes de nacionalisme espanyol?

—Hi insistesc: hauríem d'esbrinar, en primer lloc, el significat d'aquests mots. No són equiparables, per exemple, el nacionalisme espanyol del segle XIX i el nacionalcatolicisme franquista. En aquest sentit, no veig ara com ara un aparat ideològico-doctrinal que puga ser qualificat d'aquesta manera. Més que una ideologia localitzable, s'hi donen certes actituds. La lleialtat constitucional, encara que arrossega excrescències espanyolistes, és netament diferent del nacionalisme espanyol. En un estat compost i complex, aquestes velles etiquetes s'haurien de revisar.

—El nacionalisme pateix de victimisme?

—Cioran ha apuntat que l'individu que pertany a una minoria cultural manté una espècie de greuge constant enfront del món. Es inevitable. I certament pense que les cultures petites tendeixen a desenvolupar aquesta síndrome. En alguns casos, però, s'exagera molt més. Recorde que Ardanza, en un rampell de sinceritat, va confessar fa un temps que els bascos només sabien tirar-li la culpa a la resta del món. Supose que parlava dels nacionalistes bascos. Entre els nous dirigents del PNB, Arzalluz, Egibar i Anasagasti, el discurs de la queixa s'ha corregit i augmentat enfront de l'actitud de Mitxelena i d'Ajuriaguerra.

"La lleialtat constitucional, tot i que arrossega excrescències nacionalistes, és netament diferent al nacionalisme espanyol. En un estat compost i complex, aquestes velles etiquetes s'haurien de revisar."

—Com interpreta que unes setmanes després de la treva, els rumors a Madrid indicaven que els militars havien aconsellat Aznar que avançara les eleccions per poder negociar amb més força amb ETA?

—No m'ho crec. En primer lloc, José María Aznar sap que ETA no negociarà. Cedirà la iniciativa a Herri Batasuna, fins i tot al nacionalisme en el seu conjunt. Tanmateix, es vincularà als resultats que es puguen obtenir en una hipotètica negociació. ETA es va reconstruir en els setanta per no negociar mai més amb cap govern civil. Cal tenir ben en compte que ETA manté encara una estructura militar. I dintre de la seua estratègia, el darrer escenari imaginable és el d'una negociació de poder militar a poder militar. Sempre ha estat així. No invente res. La treva sols s'entén dintre de l'estratègia general de lluita armada. Aquest és l'escenari que ETA ens marca. M'interessa ben poc allò que diuen Arzalluz o Egibar, i molt l'opinió d'Otegi o d'Antza, que dirigeixen veritablement la dinàmica del nacionalisme basc en el seu conjunt. Otegi ha confessat que la treva no obre cap escenari de pau. La lluita armada no ha desaparegut. I es pot trencar en qualsevol moment.

—Convindrà que la violència deixa una llavor, en la societat que la pateix, que costa d'eradicar.

—Un sector dels intel·lectuals bascos, molts dels quals van pertànyer a ETA, afirmen que la lluita armada succeeix d'una forma purament accidental, que no era necessària. Així ho creuen Kepa Aulestia, o el mateix Sarasketa. Assenyalen que l'adopció de la violència fou una errada. N'atribueixen l'origen a esdeveniment fortuïts, mai planificats. I per tant, si no era necessària aleshores, tampoc no ho és ara. Seria, doncs, prescindible. Solament faltaria un petit moment de reflexió per abandonar-la. Sincerament, pense que la qüestió està mal plantejada perquè s'obvien els trenta anys de violència transcorreguts des del primer mort d'ETA. D'altra banda, em preocupa la instauració de la cultura de l'ètica factual. És a dir, allò que ETA fa, està ben fet pel senzill fet de fer-ho. Per aquest motiu, el nacionalisme radical ha estat incapaç d'autocriticar-se. És absurd així exigir-li a Otegi que condemne la violència al carrer quan la senya d'identitat del seu nacionalisme és la impugnació violenta de l'estat.

—Si continuem el seu fil argumental, el Pacte de Lizarra forma part de l'estratègia etarra, no?

—Tot plegat és un calc del model irlandès. Un model, l'estratègia desarmada, que preveia tres estadis ben diferents. La formació d'un front nacionalista i l'anunci conseqüent de la treva. Després, una forta pressió contra la comunitat unionista d'Irlanda del Nord. I, finalment, una ruptura sobtada. No sé si succeirà. Tendesc a pensar que sí. L'acord d'Estella té el trist mèrit de rompre la unitat dels demòcrates.

—Això que em diu no deu agradar gens a Xabier Arzalluz.

—Possiblement, no. Però, cal recordar-li-ho. Fins i tot d'una manera desagradable.

—Què li ha fet al senyor Arzalluz perquè no tinga un bon record de vostè?

—És un personatge que no m'interessa gaire. Només com a símptoma. No m'atrau com a pensador polític.

—Vostè ha estat membre d'ETA. Què hi feia?

—Tenia disset anys. I encara no s'havia produït cap atemptat. Vaig intervenir en poques operacions. Tenia funcions d'enllaç relacionades amb l'ambient polític d'aquells anys. Per exemple, arran de l'expulsió dels prínceps Borbó-Parma d'Espanya, aquests tractaren de crear els seus grups armats. Nosaltres els assessoràrem. Poca cosa més. Vaig participar també en les caigudes greus del grup. Me'n vaig anar quan

ETA va esdevenir una organització d'esquerres no nacionalista en la VI assemblea.

—Ara que fa 25 anys, molts demòcrates encara recorden l'assassinat de Carrero Blanco.

—Recorde el moment. Era a la caserna militar. Feia el servei. Mesos abans havia estat incòmodament a la presó. Tots els bascos que hi eren en aquesta caserna de Logronyo tenien la seua fitxa policíaca. Acabava de ser jutjat al TOP i, és clar, m'esperava represàlies. L'esquerra espanyola, en general, el va malinterpretar. Perquè es tenia la sensació que ETA havia aplanat el camí a la democràcia. Jo no veia la connexió. ETA seguia en l'estratègia acció-repressió per complicar la situació, per tal d'arribar a la insurrecció.

—No hi ha terceres vies possibles?

—Tal com al País Valencià?

—Ah, no sé. Tampoc, no necessàriament.

—Hi pot haver fórmules d'acord general, de consensos possibles. Ara, de terceres vies amb programes polítics intermedis, no n'hi veig cap. Ni les observe en els moviments pacifistes. L'acord d'Estella pretén ser-ho. Però a l'hora de la veritat és fruit d'una de les vies existents. La del nacionalisme radical.

—Qui era realment Unamuno?

—Un nacionalista ètnic basc. Un nacionalista polític espanyol. És complex. Dintre del nacionalisme espanyol s'ha assignat un paper fonamental per al bascos. Espanya és concebible sense Catalunya ni el País Valencià. Però sense el País Basc, no. Els bascos són l'origen de Castella. Unamuno solament ens ho recorda. Els grans representants del nacionalisme polític i cultural espanyol han intentat entroncar, arrelar amb el País Basc. Menéndez Pidal es va casar amb una basca. Américo Castro, també.

—Parle de Fuster...

—Des que el vaig fullejar a finals del seixanta, em va fascinar. M'impressiona el Fuster de principis dels 60. Hi ha altres treballs que els va escriure una mala vesprada, com l'*Ara o mai*, massa agressiu i contundent. De totes maneres, és un dels grans assagistes d'aquest segle. Està molt allunyat de la prosa noucentista. Va crear un estil personalíssim, esgarrat, dur, inimaginable en altres escriptors.

—Com ha vist el País Valencià, en aquests quatre mesos que ha viscut al cap-i-casal?
—He trobat una amabilitat que m'ha commogut. Però sobretot, i a pesar de la visió dels mateixos valencians, he vist una societat molt viva i donada a la discussió. Amb poca correcció política. Fet que m'ha agradat. No cal anar amb contemplacions a l'hora de dialogar. D'altra banda, he observat una hipertròfia de la discussió política, tal vegada perquè la temperatura política és més baixa. Tot just el contrari succeeix al País Basc.

—Un basc explica a València nocions de nacionalisme. Quin futur té al País Valencià?

—Com a lingüista, el valencià és una variant del català. Sense més. La unitat de la llengua és innegable. Un nacionalisme cultural, basat en la llengua, ha de comptar inevitablement amb Catalunya, amb les Illes. La territorialització de la llengua és molt difícilment assolible en una democràcia. Simplement perquè cadascú pot fer el que li plaga. El valencià és una llengua amb més vitalitat que el basc. No està tan amenaçada per la desídia dels seus parlants. A més, compta amb la rereguarda de Catalunya. El secessionisme lingüístic em sembla suïcida. No em mereix cap respecte ni com a lingüista, ni com a ciutadà.

—Un pacte lingüístic desactivaria el blaverisme?

—Necessàriament, ha d'haver-hi acord. Sempre serà preferible. D'altra banda, el blaverisme sociolingüísticament és dèbil, tot i que políticament siga fort. Al País Basc, el seu lloc l'ocupava el PNB. Aquest partit, amb l'excepció de Mitxelena, presentava reticències a acceptar un estàndard literari comú. I per què? Perquè era marxista. Al final hi va transigir. L'abastionament blavero s'acabarà, o transformarà en posicions anti-llengua. Calen pactes lingüístics. Però, els problemes d'una llengua no se solucionen així. Sinó amb l'ús, amb la creació d'un mercat lingüístic...

—I tot això que el valencià forma part del sistema lingüístic dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó?

—Qüestió de noms. Ho va dir Fuster.